

DOI: 10.26565/2786-5312-2022-96-10

УДК 159.98:004

О. О. Резван

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології;
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова;

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7371-3605>;

e-mail: rezvanoksana1@gmail.com

О. Л. Ільєнко

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов;

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6353-9332>;

e-mail: lenailyenko@yahoo.com

Г. Г. Гусєва

кандидат філологічних наук, в.о. завідувача кафедри іноземних мов професійного спрямування

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2993-618>

e-mail: g.g.gusewa@karazin.ua

Організація процесу підвищення кваліфікації викладача закладу вищої освіти з використанням дистанційних засобів навчання

У статті досліджуються сучасні формати підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти. Релевантність проблеми зумовлена орієнтацією вищої освіти в Україні на загальноєвропейські освітні стандарти і пов'язана з необхідністю постійного розвитку компетентностей науково-педагогічного складу університетів. Другим фактором є важливість актуальної професійної реакції на виклики світових пандемій, війни. Їй, як результат, діджиталізації базових соціальних сфер й інститутів, освітнього зокрема. В статті подано аналіз й пристосування світового досвіду організації процесу підготовки та підвищення кваліфікації кадрів на новітніх дистанційних освітніх платформах. На основі сучасних досліджень з проблеми та урахуванням соціально-економічних вимог часу виділено основні компетентності, які визначають потрібний рівень якості викладача закладу вищої освіти. Дослідження представляє досвід реалізації сучасних програм підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти на он-лайн платформах: за результатами тренінгів, вебінарів, майстер-класів, участі у програмах академічної мобільності, які успішно реалізовувалися з метою розвитку визначених компетенцій в університетах Харкова.

Ключові слова: викладач закладу вищої освіти, засоби дистанційного навчання, компетентності, он-лайн платформи, організація підвищення кваліфікації.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Орієнтація української вищої освіти на загальноєвропейські освітні стандарти суттєво змінила азимут професійних компетентностей викладача. Ще один виклик кинула світова пандемія COVID-19, яка слугувала тригером процесу трансформації до цифрового суспільства і цифрової освіти зокрема. Але, найбільшим та найболісним випробовуванням для України стала військова агресія на початку 2022 року. Зазначені фактори каталізували процеси цифрової трансформації та зробили необхідним готувати кадри на дистанційних платформах, культивувати здатність автономної адаптації до нових умов й ефективної ретрансляції нових знань й навичок майбутнім фахівцям вищої освіти вже на нових платформах. Усвідомлюючи необхідність перекваліфікації науково-педагогічного складу й реорганізації навчального процесу в цілому, багато Вишів на Україні оперативно відреагували на нові умови конкурентоспроможності. Крім того, в умовах дистанційного й змішаного форматів навчання стало актуальним питання ревізії професіограми викладача вищої освіти, а саме – професійних й особистісних компетентностей.

Зауважуємо, що компетентність визначена індикатором якості освіти згідно із положеннями структурної реформи вищої освіти у межах Болонського процесу [1]. Це складне системне утворення, яке містить професійні знання, уміння, способи і техніки фахової діяльності, сукупність установок та орієнтацій, набутий досвід, що дає змогу викладачеві досягати високих освітніх результатів. Отже, підвищення якості вищої освіти безпосередньо пов'язане із розвитком компетентностей науково-педагогічного складу університетів. Таким чином, актуальність статті зумовлена орієнтацією української освіти на загальноєвропейські стандарти, з одного боку, й на перехід на дистанційні он-лайн платформи, з іншого. Об'єктом статті є вивчення сучасних форм підвищення кваліфікації. У якості предмета статті аналізується використання онлайн технологій й платформ в аспекті підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів. Метою статті дослідити актуальний досвід Харківських вищих шкіл в аспекті організації процесу підвищення кваліфікації з урахуванням нових викликів сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні наукові дослідження змісту загальної професійної компетентності викладача, що деталізується у низці компетентностей, представляють намагання авторів виокремити структуру означеного утворення залежно від змісту діяльності викладача закладу вищої освіти та вимог до якості такої діяльності, особливо в умовах дистанційного навчання [2, 3, 4, 6, 7, 9, 10]. Враховуючи думку експертів-роботодавців щодо діяльності освітніх інституцій, представлених на Всесвітньому економічному фо-

румі (World Economic Forum) (Давос, Швейцарія, січень 2016 р.), у знаковій доповіді «Майбутнє професій» (“The Future of Jobs”) було визначено такі компетентності: комплексне багаторівневе вирішення проблем (complex problem solving); критичне мислення (critical thinking); креативність у широкому сенсі (creativity); уміння керувати людьми (people management); взаємодія з людьми (coordinating with others); емоційний інтелект (emotional intelligence); оцінка та прийняття рішень (judgment and decision-making); орієнтація на послуги, або клієнтоорієнтованість (service orientation); уміння вести переговори (negotiation), тобто готовність до обговорення, спрямованого на досягнення угоди (discussion aimed at reaching an agreement); когнітивна гнучкість (cognitive flexibility) [5].

Корисним доробком щодо визначення основних компетентностей викладача вищої школи став аналітичний огляд міжнародних проєктів відповідного змісту, здійснений Л. Хоружою, М. Братко, О. Котенко, О. Мельниченко, В. Прошкіним у межах аналітичного звіту результатів проєкту «Компетенції викладачів вищої школи в добу змін» [6]. Так, науковцями було проаналізовано результати проєкту DeSeCo, здійсненого дослідниками в контексті OECD: проєкт міждисциплінарних компетенцій (Cross-Curricular Competencies Project), міжнародне дослідження грамотності дорослих (IALS — International Adult Literacy Survey), проєкт людського капіталу (Human Capital Project), а також матеріали Міжнародної програми щодо грамотності та навичок життя дорослих (ALL — Adult Literacy and Lifeskills) і Міжнародної асоціації оцінки освітніх досягнень (IEA — International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Результатом аналізу стало переосмислення змісту освіти й представлення її як простору компетенцій відповідної групи: здатності використовувати інструменти взаємодії з середовищем (мова, знання, ІКТ тощо), з людьми у різномірних за складом групах, діяти самостійно (автономно) [6, с. 9].

Схилившись до думки наукової спільноти та ураховуючи зміст сфери діяльності викладача закладу вищої освіти в форматі дистанційного викладання, основними компетентностями викладача ЗВО нами визначено предметну (дисциплінарну), інформаційно-технологічну (розуміння й використання ІТ технологій), методичну (дидактичну), наукову, психолого-педагогічну, комунікативну, організаційну.

Метою дослідження визначаємо представлення досвіду реалізації програм підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти у різних формах з використанням засобів дистанційного навчання.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кожна із професійних компетентностей має систематично оновлюватись і змістовно та технологіч-

но збагачуватись шляхом **підвищення викладачем професійної кваліфікації**. Зауважуючи на вимоги до підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, викладені у оновлених Методичних рекомендаціях МОН України [7], звертаємо увагу на можливість регулярного професійного «тюнінгу» викладача, що набувається ним через особистісну рефлексію (усвідомлення змісту власної професійної недосконалості), вибір програми підвищення кваліфікації (тренінгу, семінару тощо) загальним обсягом 1 кредит (30 годин) на рік та набуття необхідної компетентності через навчання за обраною програмою. Слід зазначити, що саме такий шлях підвищення кваліфікації (а не один раз на 5 років – за розгорнутою програмою обсягом 180 годин, що представляє одну тему) буде найбільш ефективним для якісного оновлення професійної підготовки викладачів вищої школи. Означені теоретичні висновки стали підґрунтям для організації процесу підвищення кваліфікації викладачів ЗВО шляхом їх участі у регулярних тренінгових заходах, що реалізуються в університетах-партнерах Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна та Харківському національному університету міського господарства імені О.М. Бекетова. Слід зауважити, що в означених вишах успішно діють кафедри лінгводидактичного профілю, а отже – місія підвищення кваліфікації викладачів цілком справедливо є одним із цільових завдань цих кафедр.

Війна та пандемія COVID-19 внесли корективи в особливості організаційних форм підвищення кваліфікації кафедр й факультетів багатьох вищів Харкова. Дане дослідження пропонує аналіз того, яким чином підвищення кваліфікації імплемтувалось на кафедрі іноземних мов професійного спрямування ХНУ імені В.Н. Каразіна, кафедрі мовної підготовки, педагогіки та психології, а також на кафедрі іноземних мов ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. Наслідком нових суспільних умов стало активне впровадження дистанційних засобів навчання, тобто більшість пропонованих навчальних заходів для викладачів у цих вишах передбачало змішане навчання, що потребувало значних організаційних, методичних, технічних, технологічних, дидактичних та інших змін. Ці зміни потрібно було узгодити із цілями та змістом підвищення кваліфікації, адже, зокрема, розвиток такого складного утворення як готовність до викладацького лідерства потребувало прояву активності, самостійності, ініціативності та креативності з боку викладачів, що проходили відповідне навчання. Забезпечення можливостей такого прояву в умовах змішаного навчання – особливе завдання викладача-тьютора.

Застосування дистанційних засобів у підвищенні кваліфікації вимагало: 1) інформаційної компетентності викладачів-тьюторів, що організували проведення підвищення кваліфікації; 2) готовності педагогів, які бажали підвищити кваліфікацію, до

навчання із застосуванням таких засобів; 3) корегування методики проведення тренінгів, семінарів тощо; 4) розробки нових навчальних матеріалів для здійснення підвищення кваліфікації у нових умовах; 5) забезпечення активності та особистої зацікавленості кожного викладача, що проходить підвищення кваліфікації, долучення соціальних мереж для підтримання зворотнього зв'язку з аудиторією; 6) технічне забезпечення проведення аудіо- та відеоконференцій на відповідних платформах.

Для того, щоб переконатись у достатній відповідності щодо першої вимоги на кафедрі було проведено низку заходів: надання та розповсюдження спеціальних інструкцій та навчальних матеріалів; взаємонавчання та взаємний обмін досвідом між викладачами кафедри; проведення кафедральних методичних шкіл-семінарій та майстер-класів на он-лайн платформах.

Для викладачів-учасників різних видів підвищення кваліфікації пояснювались особливості змішаної форми навчання, надавались інструкції щодо користування відповідною платформою, пояснювалось як буде організовано співпрацю, обмін думками та спілкування, як користуватись інтерактивною віртуальною дошкою, чатом, як надавати доступ до власних матеріалів, контролювати, оцінювати результати освітнього процесу та яким чином підтримувати зворотній зв'язок.

Підвищення ефективності використання дистанційних засобів навчання потребує, перш за все, забезпечення педагогічного супроводу та підтримки здобувачів. А. Безуйденхоут підкреслює, що викладачі дистанційної освіти мають вміння створювати «відчуття онлайн-спільноти», що викладачам дистанційної освіти «необхідно навчитися бути мотиваторами, тренерами і наставниками для спілкування» [8, с. 275]. Тобто важливими є створення умов, коли й при дистанційній формі навчання відбувається активне спілкування та взаємодія як між ведучим та учасниками, так й між учасниками. Обмін думками, атмосфера активного онлайн-спілкування, консультування, зокрема через чати, форуми та/або системи відеоконференцій – важливі складові результативного та успішного дистанційного навчання. Питанням спеціальної педагогічної підтримки при організації дистанційної освіти присвячено також низка наукових досліджень [9; 10, 11, 12, 13, 14 та ін.].

Формами підвищення кваліфікації, які обирають викладачі, можуть бути навчання за спеціальною програмою підвищення кваліфікації, участь у тренінгах, вебінарах, майстер-класах, наукове стажування, участь у програмах академічної мобільності та ін. Однією з форм може бути «здобуття першого, другого рівня вищої освіти, третього освітньо-наукового рівня або наукового рівня вищої освіти вперше або за іншою спеціальністю у межах професійної діяльності або галузі знань (здобуття освітньої кваліфікації)» [11, с. 5].

Одним з напрямків післядипломної освіти й підвищення кваліфікації може бути формування лідерських компетенцій. Результати попередніх досліджень авторів показали, що «як студенти освітніх, педагогічних наук, так і студенти інших спеціальностей не вважають, що лідерство є характерним для викладацької діяльності. Професійна компетентність сучасного викладача найбільшою мірою пов'язується з дидактичною компетентністю, зокрема здатністю зацікавлювати студентів та доступно викладати навчальний матеріал, тільки 1,8 % опитаних зазначили лідерство та лідерські якості як складову такої компетентності» [12, с. 159].

Отже, основними напрямками вдосконалення професійних компетенцій визначено: забезпечення усвідомлення викладачами викладацької діяльності як такої, в якій може бути реалізований лідерський потенціал особистості, а також забезпечення здатності проявляти викладацьке лідерство у різних напрямках професійної діяльності та різних форматах дистанційного та змішаного навчання [13]. У процес професійної освіти майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук було зроблено та реалізовано модель формування їх готовності до викладацького лідерства.

Таким чином, визначальною особливістю різноманітних можливостей для підвищення кваліфікації викладачів є спрямованість на розвиток готовності до викладацького лідерства, що відкриває нові можливості для самореалізації викладачів та покращення якості своєї професійної діяльності. У той же час напрями реалізації викладацького лідерства (наставництво, організаційна робота, якісне викладання і навчання та ін.) потребують різноманітних педагогічних компетентностей: дидактичних, комунікативних, організаційних, інформаційно-технологічних (що особливо актуальне в сучасних умовах пандемії й війни) тощо. Все це реалізується у змісті різних видів підвищення кваліфікації.

Слід зазначити, що кафедра мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова має чималий досвід з організації процесу підвищення кваліфікації викладачів ЗАО. У форматі дистанційного навчання такий курс було спрямовано у галузі технологічних та методичних новацій навчальної роботи зі студентами, включаючи засоби дистанційного навчання. Реалізація означеного змісту відбувалась у різних організаційних формах, перегляд яких зумовлювався вимогами учасників тренінгових програм. Початком означеної діяльності став Міжнародний науково-практичний (презентаційно-навчальний) семінар «Сучасні технології навчальної діяльності викладача закладу вищої освіти», проведений кафедрою у 2019 р. за партнерської участі фахівців із Південно-Моравського центру міжнародної мобільності (м. Брно, Чеська

республіка), ХНПУ імені Г. С. Сковороди (м. Харків), метою якого визначили презентацію сучасних методів навчання в закладах освіти; набуття нових педагогічних компетентностей у процесі тренінгу (за вибором учасників). Для вибору викладачів було запропоновано такі програми: «Ментальні карти як спосіб організації інформації» (доктор педагогічних наук, професор О. О. Резван, ХНУМГ імені О. М. Бекетова); «Дослідження ресурсів розвитку особистості на платформі графічного коучингу» (кандидат психологічних наук, доцент А. І. Книш, НТУ «ХПІ»); «Риторика. Особливості роботи з різними аудиторіями слухачів: як досягти успіху» (доктор педагогічних наук, професор Л. П. Ткаченко, ХНПУ імені Г. С. Сковороди); «Фасилітація як метод активного навчання. Підготовка воркшопу» (ст. викл. В. Ю. Бугаєва, ХНУМГ імені О. М. Бекетова); «Скрайбінг – новітня технологія візуалізації навчального матеріалу» (кандидат педагогічних наук, доцент А. М. Приходько, ХНУМГ імені О. М. Бекетова); «Вивчення чеської мови в аспекті професійної мобільності фахівця» (Мартін Хорн, викладач Південно-Моравського центру міжнародної мобільності (м. Брно, Чеська республіка); «Тімбілдинг як інструмент згуртування навчальної групи та педагога» (кандидат педагогічних наук, доцент В.В. Шаполова, НТУ «ХПІ»).

Організація роботи семінару-тренінгу відбувалась способом презентацій заявлених у програмі технологій із включенням до їх апробації учасників. Кожен із присутніх мав змогу обрати для участі 3 із заявлених у програмі семінару тренінги. Однак мала кількість часу, відведеного на роботу кожної програми (1 година), що була обумовлена обмеженою кількістю часу на проведення семінару в цілому, стала основним фактором зміни форми реалізації заходу. У 2020 р. семінар-тренінг проходив у формі послідовних занять (2 години) упродовж 4 тижнів. Темати заходу стали: «Коучингові технології у навчанні», «Технологія скрайбінгу», «Організація публікації у журналах провідних науково-метричних баз: алгоритм дій та комунікація із редколегіями». Оскільки метою означеного заходу ставили не лише «тюнінгування» професійної компетентності педагогів, а й документальне підтвердження підвищення їх кваліфікації, важливим визначили питання відповідності обсягу навчання. Для того, щоб кожен із викладачів мав змогу за бажанням стати учасником усіх заявлених програм – створили зручний розклад занять, у якому жодна із програм не перетиналась із іншою, а отже – максимумом можна було набути 30 годин підвищення кваліфікації (24 аудиторних і 6 самостійної роботи). Слід визнати, що форма заходу, реалізована у 2020 році, проходила у режимі змішаної форми навчання і була найбільш оптимальною, оскільки за відгукми учасників, вони отримали реальну можливість опанувати нові технології у зручному режимі.

У зв'язку із карантинними вимогами, що ставились перед вишами у 2021 р., кількість викладачів-учасників у групі тренінгової програми при навчанні у класі не мала перевищувати 20 осіб. Вибір тематики тренінгових програм був зумовлений саме потребою викладачів посилити рівень компетентності організації навчальної діяльності в умовах змішаного навчання. Зважаючи на означене, було підготовлено та реалізовано тренінги за темами: «Культура створення навчальної презентації» (15 годин) та «Риторичні прийоми ефективної діяльності викладача ЗВО» (15 годин). Робота з викладачами відбувалась у режимі дистанційних та аудиторних занять – по 6 годин за кожною програмою та самостійної роботи – по 9 годин відповідно. Слід зауважити, що викладачі позитивно оцінили режим роботи тренінгів: по 4 години за кожною програмою одночасно, перерва на самостійну роботу – 1 тиждень і на закінчення – 2 години спілкування про результати виконаних завдань.

Умови пандемії, пов'язані з розповсюдженням коронавірусної хвороби 2020-2021 років, довели необхідність оперативного переходу системи підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти на дистанційну форму навчання за допомогою спеціально розроблених інтерактивних платформ, технологій та інструментів. Тому одним із результатів діяльності науково-практичного (презентаційно-навчального) тренінгу-семінару «Сучасні технології навчальної діяльності викладача закладу вищої освіти» у 2021 році стало набуття учасниками таких компетентностей: створення та редагування відеопрезентації у сервісі EdPuzzle; підготовка цифрової розповіді (digital narrative) [13], організація контролю перегляду відеопрезентації шляхом тестових питань та коментарів до відео; створення навчальних вікторин у сервісі Quizlet, Kahoot – за програмою «Культура створення навчальної презентації» та володіння технологією підготовки публічного виступу. Слухачі також навчилися організовувати ефективну комунікацію з різними аудиторіями; володіння техніками комунікативних маніпулювань та техніками протистояння маніпулюванню – за програмою «Риторичні прийоми ефективної діяльності викладача ЗВО».

Важливо також додати, що у зв'язку з інтернаціоналізацією вищої освіти України [14] все більша кількість університетів переходить до проведення навчання студентів з ряду дисциплін англійською мовою. Для імплементації такого навчання викладачам необхідно розвивати крім майже всіх відмічених основних компетентностей також інтегральну компетентність, що поєднує вміння проводити навчання студентів з певної дисципліни англійською мовою з умінням використовувати сучасні методики та моделі викладання цієї дисципліни, у тому числі сучасні тренди проведення дистанційного навчання, що є характерними для

міжнародної практики. Тому кафедра іноземних мов Харківського національного університету імені О.М. Бекетова визначає своїм завданням здійснювати підвищення кваліфікації викладачів університету, які викладають свої дисципліни англійською мовою. Так на базі кафедри проходила серія вебінарів в січні-лютому 2021 року, що проводилася інструктором з викладання англійської мови Шоном М. Хіксом і була присвячена інноваційним методикам викладання в умовах дистанційного навчання. До вебінарів приєдналися викладачі кафедри іноземних мов професійного спрямування Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Для розвитку психолого-педагогічної компетентності викладачів було проведено три вебінари запрошеним лектором доктором Р. Неллі за загальною темою «Соціально-емоційне навчання». Дистанційні тренінги, що проводили вказані викладачі, було організовано за підтримки Регіонального офісу з питань викладання англійської мови посольства США в Україні.

Серія вебінарів, проведених Шоном М. Хіксом, мала інтерактивний характер і передбачала зворотній зв'язок від викладачів, які знайомилися з можливостями і удосконалювали своє вміння продуктивно працювати з такими засобами дистанційного навчання, як *Pear Deck*, *Miro Board*, *Google Jamboard*, *Padlet*, *Kahoot*, *Mentimeter*, *Swiggle* та деякі інші. Так, наприклад, при використанні програми *Jamboard* під час одного з on-line семінарів слухачі були розподілені у так звані «малі кімнати» (break-out rooms) з завданням обговорити труднощі у навчанні студентів, що вивчають їхню дисципліну, з використанням зазначених програм. Слухачі в кожній із кімнат (їх було чотири) обговорювали можливості такого формату відповідно до різних фахів – архітектура, технічні дисципліни, менеджмент, екологія та пропонували свої ідеї. Кожна група створювала свою віртуальну дошку та заносила на неї всі запропоновані ідеї, додавала необхідну графіку та відеоматеріали. Після підготовки презентації на базі платформи *Jamboard*, кожна команда обирала спікера, який наприкінці підсумовував запропоновані ідеї і представляв їх семінарському загалу. І таким же чином працювали усі чотири групи. У результаті такої командної роботи кожен учасник семінару ознайомлювався з основними ідеями, запропонованими усіма іншими учасниками, їх візуальним втіленням та міг брати ці матеріали за основу у своєму подальшому їх творчому використанні. Зазначимо, що перевагою такого формату роботи є можливість поєднувати різні види навчальної активності на занятті – слухання лектора, який ознайомлює з програмами і ставить завдання, говоріння в малих групах, підсумовування та аналіз пропозицій та підготовку презентації. Програма *Pear Deck* була творчо використана як приклад у роботі з навчальними текстами: від ознайомлення з термінологією,

до обговорення проблем, що репрезентувались у тексті, та оцінці можливостей їх вирішення. При цьому завдання виконувалися у малих групах, куди учасники розподілялися, згідно їх інтересів, і завершувалося підсумковою презентацією.

Зворотній зв'язок з учасниками семінару був можливим завдяки on-line чату та Форуму, коли кожен мав можливість висловитися з приводу кожного з моментів семінару в реальному часі, а також фінальному анкетуванню. За допомогою програми *Poll Everywhere* в кінці серії семінарів було проведено анкетування учасників, які оцінили можливості використання зазначених програм та інструментів дистанційного навчання для подачі, опрацювання, оцінювання навчального матеріалу в своїй галузі. Особливостями програм *Pear Deck*, *Miro Board*, *Google Jamboard*, *Padlet*, *Kahoot*, які створювалися для взаємодії та співпраці у віртуальному просторі, є те, що вони поєднують у собі навчально-розвивальні, а також ігрові можливості, що сприяє підвищенню пізнавального інтересу, мотивації навчання, заохоченню та якнайкращому засвоєнню навчального матеріалу.

Наприклад, такий засіб дистанційного навчання як *Swiggle* перетворює мовлення або текст в анімовані відео, які можна використовувати при презентації навчального матеріалу з дисципліни. Крім того, програми дистанційного навчання сприяють формуванню конкурентоспроможності, оскільки команди змагаються між собою (конкурують) при виконанні запропонованих проєктів. Означені ресурси вважаємо важливими та інноваційними для проведення досліджень, «мозкового штурму» (наприклад, *Mentimeter*), аналізу матеріалу, розвитку навичок публічного мовлення тощо. Такі висновки стали можливими завдяки дидактичній якості названих програм, їх професійній презентації спікером та апробації учасниками вебінарів, які долучались до роботи з ними у свій фаховій галузі та були вмотивовані для подальшого їх використання у викладацькій діяльності.

З метою визначення ефективності різноманітних форм підвищення кваліфікації було проведе-

но анонімне анкетне опитування у ХНУМГ імені О. М. Бекетова. У опитуванні взяли участь 132 викладача, які навчались за різними по формі та змісту програмами підвищення кваліфікації. Перше питання анкети передбачало порівняння самооцінки викладачами якості навчання залежно від того, навчались вони виключно за очною формою (61 особа) чи з використанням дистанційних технологій (71 особа). Питання анкети було таким: «Оцініть, наскільки Ви задоволені якістю свого навчання за п'ятибальною шкалою: 5 – повністю задоволені; 4 – задоволені; 3 – і так, і ні; 2 – не задоволені; 1 – зовсім не задоволені». Результати анкетування показані у табл. 1 за шкалою Лайкарта.

Як видно з табл. 1, хоча дещо більша кількість опитаних викладачів задоволена якістю навчання саме при очній формі, але отримані результати не є статистично значущими ні за одним із значень шкали Лайкарта. Отже, викладачі однаково задоволені якістю свого навчання й при очній підготовці, й при використанні дистанційних технологій.

Відповіді на наступне питання анкети: «Яку форму навчання Ви вважаєте найбільш ефективною: очну, змішану чи дистанційну (оберіть одну відповідь)?» наведено на рис. 1.

Як видно з рисунку 1, переважна більшість опитаних викладачів найбільш ефективною назвали саме очну форму навчання. Більшість викладачів вважають, що здобувати освіту найкраще при очній, безпосередній взаємодії педагогів та тих, хто навчається. Хоча при усному обговоренні цього питання вже після анкетування, вони впевнено та активно називали переваги та можливості дистанційних технологій та зазначали, що їх застосування при відповідних умовах розширює можливості для засвоєння результатів навчання здобувачами освіти й таким чином сприяє удосконаленню системи освіти загалом.

Крім того, відповіді на питання: «За якою формою навчання Ви б бажали проходити підвищення кваліфікації: очною, змішаною чи дистанційною (оберіть одну відповідь)?» розподілились іншим чином (рис. 2).

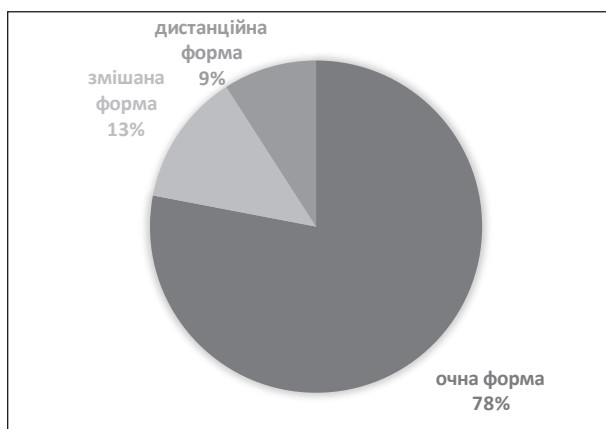

Рис. 1. Оцінка викладачами ефективності навчання за різною формою

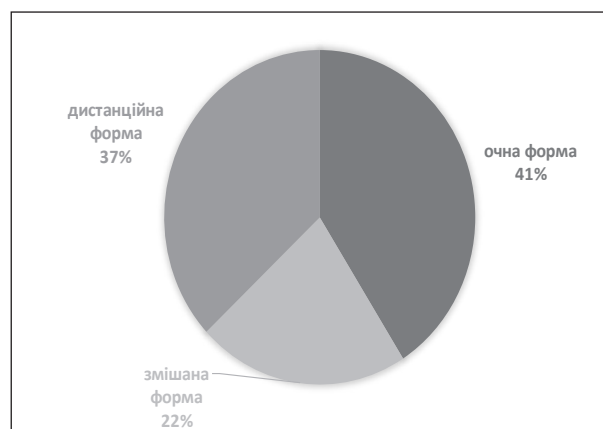

Рис. 2. Бажана форма підвищення кваліфікації за результатами опитування викладачів

Таблиця 1

**Результати оцінки задоволеності викладачів якістю свого навчання
за різними формами підвищення кваліфікації**

Задоволеність викладачів	Навчання викладачів:				Критерій Фішера
	за очною формою		із використанням дистанційних технологій		
	к-ть	%	к-ть	%	
повністю задоволені	37	60,7	38	53,5	0.831
задоволені	17	27,9	22	31	0.39
і так, і ні	4	6,5	6	8,5	0.412
не задоволені	2	3,3	3	4,2	0.275
зовсім не задоволені	1	1,6	2	2,8	0.47

Таблиця 2

Описові статистики

Форма навчання	N	Середнє	Стд. відхилення	Стд. похибка	95% довірчий інтервал для середнього		Мін.	Макс.
					Нижня границя	Верхня границя		
Очне навчання	21	2,86	,793	,173	2,50	3,22	1	4
Змішане навчання	19	2,63	,831	,191	2,23	3,03	1	4
Всього	40	2,75	,809	,128	2,49	3,01	1	4

Таблиця 3

Критерій однорідності дисперсій

Статистика Ливиня	ст.св.1	ст.св.2	Знч.
,343	1	38	,562

Таблиця 4

Результати однофакторного дисперсійного аналізу

	Сума квадратів	ступ. вільн.	Середній квадрат	F	Знч.
Між групами	,508	1	,508	,772	,385
Всередині груп	24,992	38	,658		
Всього	25,500	39			

Таким чином, хоча більшість викладачів вважає найбільш ефективною очну форму навчання, але кількість бажаючих підвищувати кваліфікацію за допомогою очної (41 %) та дистанційної (37 %) форм навчання не сильно різняться між собою. Більшість же викладачів бажали б (37 % та 22 % у сумі це майже 60 % опитаних), щоб дистанційні технології використовувались під час підвищення технології. Наші бесіди з викладачами дозволили зробити висновок, що значна кількість респондентів бажає підвищувати кваліфікацію, використовуючи дистанційну форму, через такі її переваги як доступність та зручність. У той же час, головною перевагою очної форми навчання через яку її було оцінено як найбільш ефективною було названо особистісний контакт, що розширює можливості для більшої активності, спілкування та безпосереднього зворотнього зв'язку.

Існуюча дискусія щодо порівняння ефективності традиційної, очної форми навчання та застосування дистанційних форм загострилась за період пандемії COVID-19, яка призвела до інтенсифікації використання інформаційних технологій на всіх рівнях освіти. Проблема ефективності освіти за умов застосування дистанційного навчання широко

обговорюється викладачами, здобувачами освіти, науковцями, роботодавцями, батьками здобувачів освіти та широкою громадськістю у цілому. У зв'язку з цим актуальним є порівняння результатів підвищення кваліфікації викладачів при застосуванні різних форм навчання.

Для статистичного аналізу було обрано дві групи викладачів, які у сукупності підвищували кваліфікацію за однаковою програмою навчання. Одна з цих груп проходила підвищення кваліфікації ще до початку пандемії COVID-19 й її навчання відбувалось за очною формою (n=21), інша – проходила навчання за змішаною формою підвищення кваліфікації (n=19). Оскільки перевірявся вплив дії одного фактору на результати навчання викладачів як статистичний метод було обрано однофакторний дисперсійний аналіз. Викладачі, які проводили заняття по програмі, оцінили рівень підвищення професійної кваліфікації педагогів, які навчалися за відповідною програмою за чотирибальною шкалою: 4 – підвищення професійної кваліфікації відбулось значним чином; 3 – досить суттєво, 2 – посередньо; 1 – не значним чином.

Описові статистики наведено у табл. 2, результати перевірки на однорідність дисперсій – у табл. 3.

Як видно з табл. 2, середній рівень підвищення викладачем професійної кваліфікації у першій групі складає 2,86, у другій – 2,63. Із таблиці 3 видно, що критерій однорідності дисперсій виконується. Результати статистичного аналізу показано у табл. 4.

Як видно з табл. 4, різниця між середніми у двох групах не є значущою ($0,385 > 0,05$), тобто між рівнем підвищення викладачем професійної кваліфікації при очній та змішаній формами навчання немає статистично значущої різниці. Отже, приймаючи до уваги отримані результати, а також те, що переважна більшість опитаних за допомогою анкети викладачів віддають перевагу (див. рис. 2) повному або частковому використанню дистанційних технологій у процесі підвищення кваліфікації, можна рекомендувати подальше розповсюдження та поглиблене використання дистанційного навчання у процесі організації підвищення кваліфікації викладачів. У той же час, продовження наукової дискусії у цьому питанні вимагає проведення подальших досліджень ефективності різних форм підвищення кваліфікації за різноманітними програмами (зокрема, повністю дистанційної форми) та розробки педагогічних умов удосконалення використання дистанційних засобів навчання у процесі підвищення кваліфікації викладачів.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Рефлексія трирічної діяльності з підвищення кваліфікації викладачів, що була організована й реалізована у ХНУМГ імені О.М. Бекетова засвідчила високий попит викладачів, особливо із педагогічних університетів, на програми, пов'язані із методичними інноваціями освітньої діяльності, тоді як учасники гуманітарних вишів більшою мірою цікавились тренінгами, спрямованими підвищити цифрову та інформаційно-технологічну компетентність, оволодіти інтерактивними засобами дистанційного навчання. Зауважуючи на позитивні відгуки учасників програм та їх замовлення щодо змісту подальших зустрічей, вважаємо доцільним внесення пропозиції до керівних структур МОНУ,

які опікуються питаннями підвищення кваліфікації педагогічних на науково-педагогічних працівників, визнавати подібні активності університетів (за умови представлення змісту тренінгових програм) як свідчення підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти.

Пандемія COVID-19 та військова агресія РФ, що загострили необхідність оволодіння викладачами інформаційно-технологічною компетентністю, сучасними інтерактивними засобами дистанційного навчання, спричинили вибір не лише змісту, але й форм реалізації програм підвищення кваліфікації. Різні види та напрями підвищення кваліфікації у ХНУ імені В.Н. Каразіна та ХНУМГ імені О.М. Бекетова стали здійснюватись із використанням дистанційних засобів навчання.

Опитування викладачів ХНУМГ імені О. М. Бекетова показало, що хоча дещо більша кількість викладачів більше задоволена очною формою навчання, ніж формою із використанням дистанційних технологій, але ця різниця не є статистично значущою. Переважна більшість викладачів вважає очну форму навчання найбільш ефективною, але переваги доступності та зручності дистанційної форми призводять до того, що практично однакова кількість респондентів бажає підвищувати кваліфікацію як за однією, так і за іншою формою. Майже 60 % опитаних віддають перевагу повному або частковому використанню дистанційних технологій у процесі підвищення кваліфікації.

Визначено, що між рівнем підвищення викладачем професійної кваліфікації при очній та змішаній формами навчання немає статистично значущої різниці. Отримані у дослідженні результати дозволяють рекомендувати подальше розповсюдження та поглиблене використання дистанційного навчання у процесі організації підвищення кваліфікації викладачів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з проведенням подальших досліджень ефективності різних форм підвищення кваліфікації та розробки педагогічних умов удосконалення використання дистанційних засобів навчання у процесі підвищення кваліфікації викладачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Skills development in the time of COVID-19: Taking stock of the initial responses in technical and vocational education and training International Labour Office (2021). – Geneva: ILO, 2021. ISBN 978-92-2-033116-3 (print) ISBN 978-92-2-033117-0 (web PDF). [Online] Available: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_emp/ifp_skills/documents/publication/wcms_766557.pdf.
2. J. Burgessa, J. Russellb (2003). The effectiveness of distance learning initiatives in organizations. *Journal of Vocational Behavior*, no 63, pp. 289-303. [Online] Available: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.92.4772&rep=rep1&type=pdf>.
3. M. Burns (2011). Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods, *Education Development Center, Inc.* [Online] Available: <https://www.edc.org/sites/default/files/uploads/Distance-Education-Teacher-Training.pdf>.
4. O.P. Kazakova, A.N. Murzich (2020). Teaching and Learning Skills in the Organization of Distance Learning in Higher Education Institutions, *Conference: Research Technologies of Pandemic Coronavirus Impact (RTCOV 2020)*. [Online] Available: <https://www.>

[researchgate.net/publication/346807476 Teaching and Learning Skills in the Organization of Distance Learning in Higher Education Institutions](https://www.researchgate.net/publication/346807476_Teaching_and_Learning_Skills_in_the_Organization_of_Distance_Learning_in_Higher_Education_Institutions).

5. *The Future of Jobs / World Economic Forum 2016*. (2016). [Електронний ресурс] Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf.

6. Л. Хоружа, М. Братко, О. Котенко, О. Мельниченко, В. Прошкін (2018). *Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика (за результатами дослідження в Київському університеті імені Бориса Грінченка) / Хоружа Л., Братко М., Котенко О., Мельниченко О., Прошкін В. ; [за наук. ред. д-ра пед. наук, професора Л. Хоружої]. – Київ : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2018. 92 с. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25384/1/V.Proshkin_KVVSZDZ_FITU.pdf*

7. *Деякі питання професійного розвитку науково-педагогічних працівників* (2020). Наказ МОНУ № 1504 від 04.12.20. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fd/8e5/df0/5fd8e5df039fc332033916.pdf>

8. A. Bezuidenhout, (2018). "Analysing the importance-competence gap of distance educators with the increased utilisation of online learning strategies in a developing world context", *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, no 19 (3), pp. 263-281. [Online]. Available: doi:10.19173/irrodl.v19i3.3585

9. C. Ng (2016). "Sustaining learning engagement in distance education: an achievement goal Perspective", *Reforming Learning and Teaching in Asia-Pacific Universities: Influences of Globalised Processes in Japan, Hong Kong and Australia*, no 33, pp. 115-134. [Online]. Available: doi: 10.1007/978-981-10-0431-5_6

10. L.F.C. Da Silva, M.W.Barbosa and R.R. Gomes (2018). "Measuring participation in distance education online discussion forums using social network analysis", *Journal of the Association for Information Science and Technology*, no 70 (2), pp. 140-150. [Online]. Available: doi: 10.1002/asi.24080

11. *Положення про підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут* (2020). Затверджено Вченою Радою НТ «ХПІ» «13» листопада 2020 р. Протокол № 6. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <https://bit.ly/3fFeV0y>

12. O. Rezvan, O.Ilienکو, O. Zelinska , A. Krokmal and A. Prykhodko. (2020) "Digital Narrative as A Method of Emergency Distance Learning", *Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on the English Language in Ukrainian Context*, . [Online]. Available: <https://ssrn.com/abstract=3735614>

13. R. Bolitho, R. West (2017) *Internationalisation of Ukrainian universities; the English language dimension /* Kyiv, "Stal", 2017

14. Яковенко О.І. (2021) «Дистанційна форма підвищення кваліфікації як ефективний засіб навчання та професійної реалізації педагогічних працівників ЗВО», Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, № 75, Т. 3, с. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/34.pdf

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022

Стаття рекомендована до друку 26.12.2022

Oksana Rezvan – Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Language Training, Pedagogy and Psychology at O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7371-3605>; e-mail: rezvanoksana1@gmail.com

Olena Ilienکو – Doctor of Education, Associate professor, Head of the Department of Foreign Languages at O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6353-9332>; e-mail: lenailienکو@yahoo.com

Ganna Gusieva – PhD in Linguistics, Associate Professor, the Head of the Department of Foreign Languages for Professional Purposes, V. N. Karazin Kharkiv National University; the domain of interests is discourse analysis, linguistics, methodology, ESP, EAP, CLIL; ORCID: 0000-0003-2993-618; email: anna-gusewa@ukr.net, g.gusewa@karazin.ua

ORGANIZATION OF SKILLS UPGRADING USING MEANS OF DISTANCE LEARNING AT THE TERTIARY LEVEL

The article notes that the problem of organization of professional development of teachers of higher educational institutions is related to the orientation of the higher education in Ukraine towards the European educational standards and is associated with the need for continuous professional development of the teaching staff at the tertiary level. Another factor is the necessity in actual professional reaction to the challenges brought about by the world pandemic and, as a result, digitalization of the basic social spheres and institutions, educational, in particular. The article provides the analysis and implementation of the world experience in organization of the process of educating and further professional development of teachers using contemporary educational online platforms. Based on modern research on the problem and taking into account the socio-economic requirements of the time, the main competences that determine the required level of the professional level of a teacher of the higher educational institution are determined. The article presents the experience of implementing upgrading skills programs for teachers of higher

educational institutions using online platforms: trainings, webinars, master classes, participation in academic mobility programs, Master degree training programs which have been piloted at the universities of Kharkiv to develop certain competences.

Keywords: *competences, means of distance learning, online platforms, organization of skills upgrading, teacher of higher educational institution.*

REFERENCES

Skills development in the time of COVID-19: Taking stock of the initial responses in technical and vocational education and training International Labour Office (2021). – Geneva: ILO, 2021. ISBN 978-92-2-033116-3 (print) ISBN 978-92-2-033117-0 (web PDF). [Online] Available: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_766557.pdf.

J. Burgess, J. Russell (2003). The effectiveness of distance learning initiatives in organizations, *Journal of Vocational Behavior*, no 63, pp. 289-303. [Online] Available: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.92.4772&rep=rep1&type=pdf>.

M. Burns (2011). Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods, *Education Development Center, Inc.* [Online] Available: <https://www.edc.org/sites/default/files/uploads/Distance-Education-Teacher-Training.pdf>.

O.P. Kazakova, A.N. Murzich (2020). Teaching and Learning Skills in the Organization of Distance Learning in Higher Education Institutions, *Conference: Research Technologies of Pandemic Coronavirus Impact (RTCOV 2020)*. [Online] Available: https://www.researchgate.net/publication/346807476_Teaching_and_Learning_Skills_in_the_Organization_of_Distance_Learning_in_Higher_Education_Institutions.

The Future of Jobs / World Economic Forum 2016. (2016). [Online]. Available: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf

L. Khoruzha, M. Bratko, O. Kotenko, O. Melnychenko, V. Proshkin. (2018). Competences of teachers of higher educational establishments in the time of changes: diagnostics and analytics (using the results of Kyiv university named after Boris Grynchenko), Kyiv : Kyivskiy uni imeni Borysa Hrinchenka, 2018. 92p. [Online]. Available http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25384/1/V.Proshkin_KVVSDZ_FITU.pdf [in Ukr.]

Some issues of professional development of scientific and pedagogical workers (2020). Nakaz MONU № 1504 vid 04.12.20. [Online]. Available: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fd/8e5/df0/5fd8e5df039fc332033916.pdf> [in Ukr.]

A. Bezuidenhout, (2018). “Analysing the importance-competence gap of distance educators with the increased utilisation of online learning strategies in a developing world context”, *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, no 19 (3), pp. 263-281. [Online]. Available: doi: 10.19173/irrodl.v19i3.3585

C. Ng (2016). “Sustaining learning engagement in distance education: an achievement goal Perspective”, *Reforming Learning and Teaching in Asia-Pacific Universities: Influences of Globalised Processes in Japan, Hong Kong and Australia*, no 33, pp. 115-134. [Online]. Available: doi: 10.1007/978-981-10-0431-5_6

L.F.C. Da Silva, M. W. Barbosa and R. R. Gomes (2018). “Measuring participation in distance education online discussion forums using social network analysis”, *Journal of the Association for Information Science and Technology*, no 70 (2), pp. 140-150. [Online]. Available: doi: 10.1002/asi.24080

Provisions on qualification development of scientific and pedagogical workers of the National technical university “Kharkiv Polytechnic Institute” (2020). Approved by the Academic Council of the NTU «KhPI» «13» November 2020 r. Protocol № 6. [Online]. Available: URL: <https://bit.ly/3fFeV0y> [in Ukr.]

O. Rezvan, O. Iliencko, O. Zelinska, A. Krokmal and A. Prykhodko. (2020) “Digital Narrative as A Method of Emergency Distance Learning”, *Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on the English Language in Ukrainian Context*, . [Online]. Available: <https://ssrn.com/abstract=3735614>

R. Bolitho, R. West (2017) *Internationalisation of Ukrainian universities; the English language dimension /* Kyiv, “Stal”, 2017

Yakovenko O.I. (2021) «Dy`stancijna forma pidvy`shhennya kvalifikaciyi yak efekty`vny`j zasib navchannya ta profesijnoyi realizaciyi pedagogichny`x pracivny`kiv ZVO», *Pedagogika formuvannya tvorchoyi osoby`stosti u vy`shhij i zagal`noosvitnij shkolax*, # 75, T. 3, s – [Elektronny`j resurs] Rezhym` dostupy: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/34.pdf

The article was received by the editors 10.10.2022

The article is recommended for printing 26.12.2022